

Verkko-opetus ja vuorovaikutuksen haasteet

Janne Matikainen

Koulutus- ja kehittämiskeskusPalmenia
Viestinnän laitos

”Verkkokeskustelut eivät ehkä sovi kaikille. Itse nautin niistä.”

opiskelijan kommentti graduseminaarissa

Vuorovaikutuksen neljä haastetta

- Vuorovaikutus ja oppiminen
- Vuorovaikutteinen verkkoympäristö
- Vuorovaikutus tuotantoprosessissa
- Vuorovaikutuksen ohjaaminen

I Vuorovaikutus ja oppiminen

Mitä vuorovaikutus on?

- ”Vuorovaikutus on se, mitä tapahtuu, kun kaksi tai useampia ihmisiä on fyysisesti läsnä toistensa kanssa.” (Goffman)
- vuorovaikutus = sosiaalinen vaikutus
- sosiaalinen vuorovaikutus tekee ihmisestä ihmisen (symbolinen kielenkäyttö)
- oppiminen luonnostaan vuorovaikutteista (vrt. kouluoppiminen)

Kohti yhteistoiminnallista ja yhteisöllistä oppimista

- nykyiset oppimiskäsityksen konstruktivismiin hengessä painottavat vuorovaikutusta
- oppiminen perustuu oppijoiden positiiviseen riippuvuuteen: riippuvuus voimavaroista, aineistosta, rooleista tai tehtävästä
- yhteistoiminnallisen oppimisen kasvokkaisen vuorovaikutuksen perusta
- tiedonrakentamisen pedagogiikkaan perustuvat tiedonrakentamisympäristöt (Hakkarainen; Scardamalia & Bereiter): kollektiivinen uuden tiedon ja ymmärryksen luominen
- yhteistoiminnallinen ja yhteisöllinen oppiminen edellyttävät vuorovaikutusta ja keskustelua

Ryhmän merkitys verkko-oppimisessa

- Ryhmän ja vertaisvuorovaikutuksen merkitys oppimisessa yleisesti -> miten verkko vaikuttaa tähän?
- ryhmän näkömätön, 'kasvoton' luonne: verkkoyhteisöt ajatuksellisina, symbolisina tai viestinnällisinä yhteisinä

Opiskelijoiden käsityksiä verkkoryhmästä (Matikainen 2001)

- analyysi 16 opiskelijan tehtävästä *pohdi perinteisen ja verkossa toimivan ryhmän eroja*
- ryhmäilmiöt ja -prosessit verkossa laimeita (esim. rooleja ja johtajuutta ei tunnistettu)
- nonverbaalisen viestinnän puuttumisen katsottiin vaikuttavaan kaikkeen ryhmän toimintaan
- identiteetti ja olemassaolo kiteytyy tekstiin ("Tekstini on luettu, olen siis olemassa..")

II Vuorovaikutteinen verkkoympäristö

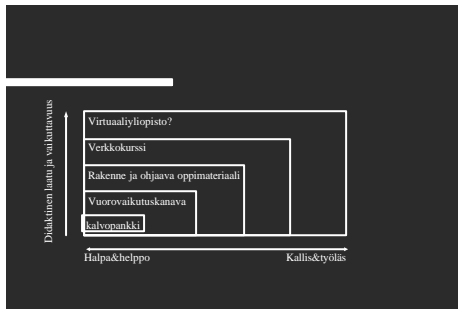
Verkkopohjainen oppimisympäristö

- Oppimisympäristö: tila, paikka, toimintaympäristö, joka edistää oppimista (vrt. luokkatila)
- avoimen oppimisympäristön piirteitä: sisäinen motivaatio, itseopiskelu, tarvelähtöisyys, vapaus ajasta ja paikasta, opiskelijakohtainen aikataulu, vuorovaikutteisuus, itsearviointi
- verkkopohjainen oppimisympäristö: hypertekstiin ja –mediaan perustuva, vuorovaikutuskanavien ja erilaisten tietokantojen muodostama kokonaisuus
- verkkokurssi: ohjaa rajatun opiskelijaryhmän oppimista tietyistä teemasta sovitun ajanjakson välillä.

Verkko-opetuksen tasot

- Taso I: Informaatiovarasto ja kalvopankki
- Taso II: vuorovaikutuskanava
- Taso III: (hyperteksti)rakenne ja materiaali
- Taso IV: virtuaalinen luokkahuone, verkkokurssi
- virtuaaliyliopisto?

(Jyri Manninen)

Vuorovaikutuksen osapuolet

- oppija – oppimateriaali, verkkoympäristö
- oppija – opettaja, kouluttaja, ohjaaja
- oppija – oppija

Ohjaavan/vuorovaikutteisen rakenteen ja materiaalin erityispiirteitä

- rakenteen luonne: lineaarinen ja/tai verkkomainen
 - materiaalien mahdollisuudet: ohjeet, sisällöt, tehtävät, linkit, oppimispäiväkirja jne.
 - ohjaavan materiaalin vaatimuksia:
 - selkeys
 - opastavuus
 - haastavuus
 - innoittavuus
- > kielen merkitys

III Vuorovaikutus tuotantoprosessissa

Verkko-oppimisympäristön tuotantovaiheet

- kurssiprojektin määrittely
- tiimin kasaus
- yhteistyötahot, sopimukset
- käsikirjoittajan opastus
- materiaalin rakenteen ja oppimisprosessin kuvaus
- sisällön ja toiminnallisuuden käsikirjoittaminen
- WWW-toimitus
- toimintojen ohjelmoiminen
- ympäristön testaus ja käytön koulutus
- koulutuksen toteutus; tuki ja mahdolliset muutokset
- arviointi
- päivitykset

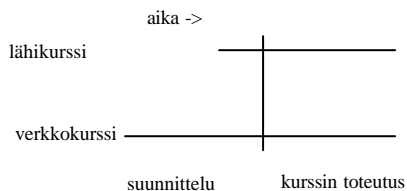

Tuotantotiimin roolit/osaamistarpeet

- vastuullinen koordinoija/tuottaja
 - suunnittelija(t) (sisältö, ympäristö)
 - verkkodidaktiikan asiantuntija
 - www-toimittaja
 - sisällön asiantuntija(t)/ käsikirjoittaja(t)
 - kurssin vetäjä ja ohjaaja
 - tekninen asiantuntija (ohjelmointi, palvelin)
 - kurssisihteeri
 - (markkinoija)
 - (tutkija)
- käytännössä kolme henkilöä: kouluttaja, suunnittelija, www-suunnittelija

Etukäteissuunnittelun merkitys

Tuotantoprosessin haasteita

- erilaisen osaamisen yhdistäminen
- erilaiset kielet (tekninen, substanssi ja pedagoginen)
- tuotantoprosessi vs. kurssin toteutus
- opettajan autonomian purkautuminen

IV Vuorovaikutuksen ohjaaminen

Verkkovuorovaikutuksen luonne

- verkkovuorovaikutus: köyhää vai täsmällistä?
- tekstipohjaisuus
- sosiaaliset vihjeet (ikä, vaatetus ym.) ja sanaton viestintä puuttuvat -> sosiaalisen vihjeettömyyden teoria
- verkkokeskustelu kahdella verkkokurssilla (Matikainen 2001)
 - opettajakeskeisyys (kysymys - vastaus)
 - monologisuus
 - vilkkaus
 - välinpitämättömyyden mahdollisuus
 - kontekstuaalisuus

Verkko-ohjaajan roolit

- organisaattorin rooli
- sosiaalis- viestinnällinen rooli
- pedagogis-sisällöllinen rooli
- tietoteknisiin tehtäviin liittyvä rooli (Manninenmäki 2003)
- Mitä verkko-ohjaajalta vaaditaan?
 - pedagogisia taitoja
 - maalais/kaupunkilaisjärkeä
 - ennustuskyykyä

Keskustelutyytit

- ei-reaaliaikaiset (asynkroniset)
 - teemakeskustelu
 - pienryhmäkeskustelut
 - väittely
 - opponointi
- reaaliaikainen chat

Lähtökohtia verkkovuorovaikutuksen toteuttamiseen: ohjauksen dilemmat

- läsnäolo ja poissaolo
- laskeva, nouseva vai tasainen aktivaatio
- aloitteellisuus ja pidättyvyys (kysyminen ja vastaaminen)
- sanat, tyyli ja ilmapiiri
- tasapuolisuus

Verkkokeskustelun ohjaaminen

- keskustelun tavoite
- ohjaajan rooli ja sen toteutuminen
- pelisäännöt
- osallistujamäärä
- aikataulu
- luottamuksen säilyttäminen
- osallistumisaktiivisuuden määrittäminen (pakko/vapaaehtoinen)
- ohjaajan kannustava ote

Chat-keskustelun ohjaaminen

- chatin tarkoitus: sosiaalisuus, ideointi, pedagoginen funktio?
- chatin hektinen luonne
- valmistautuminen: aloitus, aiheet, lopetus
- pieni ryhmä (10 henkilöä)
- järjestyksen ylläpito, toisaalta dynaaminen luonne
- kesto (1 tunti)
- hiljaisuuden sietäminen, odottaminen

Kiitos!

- Lähteitä
 - Matikainen, J. 2001. Vuorovaikutus verkossa
 - Matikainen, J. (toim.) 2003. Oppimisen ohjaus verkossa
 - Sallila, P. ja Kalli, P. (toim.) Verkot ja teknologia aikuisopiskelun tukena. Aikuiskasvatuksen 42. vuosikirja.